WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)
z dnia 17 stycznia 2006 r. *

W sprawie C-1/04

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 234 WE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Bundesgerichtshof (Niemcy) postanowieniem z dnia 27 listopada 2003 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 2 stycznia 2004 r., w postępowaniu

Susanne Staubitz-Schreiber

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, Prezes, P. Jann, C.W.A. Timmermans, A. Rosas i J. Malenovský, prezesi izb, A. La Pergola, J.P. Puissochet (sprawozdawca), R. Schintgen, N. Colneric, S. von Bahr, J. Klučka, U. Lõhmus i E. Levits, sędziowie,

rzecznik generalny: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
sekretarz: R. Grass,

* Język postępowania: niemiecki.

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu rządu niemieckiego przez A. Tiemann, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu rządu niderlandzkiego przez H.G. Sevenster oraz N.A.J. Bela, działających w charakterze pełnomocników,

— w imieniu Komisji Wspólnot Europejskich przez S. Grünheid oraz A.M. Rouchaud-Joët, działające w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 6 września 2005 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 3 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.U. L 160, str. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem").

2 Wniosek ten został złożony w ramach postępowania kasacyjnego wszczętego z inicjatywy S. Staubitz-Schreiber (zwanej dalej „skarżącą w postępowaniu przed sądem krajowym") przed Bundesgerichtshof, po tym jak złożony przez nią wniosek o ogłoszenie upadłości („Insolvenzverfahren") został oddalony najpierw przez Amtsgericht Insolvenzgericht Wuppertal a następnie w postępowaniu zażaleniowym, przez Landgericht Wuppertal.

Ramy prawne

3 Zgodnie z jego motywami czwartym i szóstym rozporządzenie określa zasady jurysdykcji dla wszczynania transgranicznych postępowań upadłościowych oraz dla wydawania orzeczeń bezpośrednio na podstawie postępowań upadłościowych i orzeczeń ściśle z takimi postępowaniami związanych. Rozporządzenie to zawiera również przepisy dotyczące uznawania tych orzeczeń oraz prawa właściwego i ma w szczególności na celu unikanie sytuacji, w których strony byłyby skłonne do przenoszenia majątku lub postępowania sądowego z jednego państwa członkowskiego do innego w celu uzyskania korzystniejszej sytuacji prawnej.

4 Z motywu dwunastego rozporządzenia wynika, że przewiduje ono wszczęcie głównego postępowania upadłościowego w państwie członkowskim, w którym dłużnik posiada główny ośrodek swojej podstawowej działalności. Postępowanie to ma zakres uniwersalny, jego celem jest objęcie całego majątku dłużnika, z zastrzeżeniem w szczególności wszczęcia równolegle z postępowaniem głównym wtórnych postępowań upadłościowych w państwie lub w państwach członkowskich, w których dłużnik ma swój oddział; skutki tych postępowań są ograniczone tylko do majątku dłużnika znajdującego się w tym państwie lub w tych państwach.

5 Zgodnie z jego artykułem 1 ust. 1, rozporządzenie stosuje się, z zastrzeżeniem szczególnych przypadków określonych w art. 1 ust. 2, „do zbiorowych postępowań przewidujących niewypłacalność dłużnika, które obejmują całkowite lub częściowe zajęcie majątku dłużnika oraz powołanie zarządcy".

6 W myśl art. 2 rozporządzenia:

„a) »postępowania upadłościowe« oznaczają postępowania zbiorowe określone w art. 1 ust. 1. Wykaz tych postępowań znajduje się w załączniku A;

[...]

d) »sąd« oznacza organ sądowy lub każdy inny właściwy organ państwa członkowskiego uprawniony do wszczęcia postępowania upadłościowego lub do wydawania orzeczeń w toku tego postępowania;

e) »orzeczenie«, o ile chodzi o wszczęcie postępowania upadłościowego lub powołanie zarządcy, oznacza orzeczenie każdego sądu właściwego do wszczęcia takiego postępowania lub powołania zarządcy;

f) »chwila wszczęcia postępowania« oznacza chwilę, z którą orzeczenie o wszczęciu postępowania staje się skuteczne, niezależnie od tego, czy orzeczenie jest ostateczne;

[...]"

7 Artykuł 3 rozporządzenia przewiduje następujące zasady w dziedzinie jurysdykcji:

„1. Sądy państwa członkowskiego, na terytorium którego znajduje się główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika, są właściwe dla wszczęcia postępowania upadłościowego. W przypadku spółek i osób prawnych domniemywa się, że głównym ośrodkiem ich podstawowej działalności jest siedziba określona w statucie, chyba że zostanie przeprowadzony dowód przeciwny.

2. Jeżeli dłużnik ma główny ośrodek swojej podstawowej działalności na terytorium państwa członkowskiego, sądy innego państwa członkowskiego są uprawnione do wszczęcia postępowania upadłościowego tylko wtedy, gdy dłużnik ma na jego terytorium swój oddział. Skutki tego postępowania są ograniczone do majątku dłużnika znajdującego się na terytorium tego ostatniego państwa członkowskiego.

3. W przypadku wszczęcia postępowania upadłościowego zgodnie z ust. 1 każde postępowanie wszczęte później na podstawie ust. 2 stanowi wtórne postępowanie upadłościowe. Postępowanie to musi być postępowaniem likwidacyjnym.

4. Przed wszczęciem postępowania upadłościowego zgodnie z ust. 1 postępowanie uboczne, określone w ust. 2 może zostać wszczęte jedynie w następujących przypadkach:

a) jeżeli wszczęcie postępowania upadłościowego zgodnie z ust. 1 jest niemożliwe ze względu na wymagania przewidziane w prawie państwa członkowskiego, na którego terytorium znajduje się główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika

lub

b) w razie złożenia wniosku o wszczęcie postępowania ubocznego przez wierzyciela posiadającego miejsce zamieszkania, miejsce zwykłego pobytu lub siedzibę w państwie członkowskim, na terytorium którego znajduje się odpowiedni oddział dłużnika lub którego wierzytelność powstała w związku z działalnością tego oddziału".

8 Artykuł 4 ust. 1 tego rozporządzenia określa jako prawo właściwe dla postępowania upadłościowego i jego skutków „prawo państwa członkowskiego, w którym zostaje wszczęte postępowanie, określanego dalej jako »państwa wszczęcia postępowania«". Artykuły 5—15 tego rozporządzenia przewidują liczne wyjątki od zasady prawa państwa wszczęcia postępowania.

9 Zgodnie z art. 16 ust. 1 tego rozporządzenia „wszczęcie postępowania upadłościowego przez sąd państwa członkowskiego właściwy zgodnie z art. 3 podlega uznaniu we wszystkich pozostałych państwach członkowskich z chwilą, gdy orzeczenie stanie się skuteczne w państwie wszczęcia postępowania. Zasadę tę stosuje się również w przypadku, gdy w stosunku do dłużnika ze względu na jego właściwości w innych państwach członkowskich nie może zostać wszczęte postępowanie upadłościowe."

10 W myśl art. 17 ust. 1 tego rozporządzenia „wszczęcie postępowania określonego w art. 3 ust. 1 wywołuje w każdym innym państwie członkowskim, bez potrzeby dopełnienia jakichkolwiek formalności, skutki, które wynikają z prawa państwa wszczęcia postępowania, o ile niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej oraz dopóki w tym innym państwie członkowskim nie zostanie wszczęte postępowanie określone art. 3 ust. 2".

11 Artykuł 38 tego rozporządzenia przewiduje, że „jeżeli sąd państwa członkowskiego, właściwy na podstawie art. 3 ust. 1, powoła tymczasowego zarządcę dla zabezpieczenia majątku dłużnika, to w celu zabezpieczenia i zachowania majątku dłużnika znajdującego się w innym państwie członkowskim zarządca ten jest uprawniony do występowania o zastosowanie każdego środka, który w prawie tego państwa przewidziany jest w okresie pomiędzy złożeniem wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego a jego wszczęciem".

12 W ramach przepisów przejściowych artykuł 43 tego rozporządzenia zatytułowany „Czasowy zakres zastosowania" przewiduje:

„Niniejsze rozporządzenie stosuje się jedynie do postępowań upadłościowych, które zostały wszczęte po jego wejściu w życie. Dla czynności prawnych dłużnika dokonanych przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia stosuje się nadal prawo, które stosowało się do tych czynności prawnych w chwili ich dokonania".

13 Artykuł 44 tego rozporządzenia, zatytułowany „Stosunek do umów międzynarodowych", przewiduje również:

„1. Po swoim wejściu w życie niniejsze rozporządzenie zastępuje w swoim przedmiotowym zakresie zastosowania w stosunkach pomiędzy państwami członkowskimi umowy międzynarodowe zawarte pomiędzy dwoma lub więcej państwami członkowskimi

[...].

2. Wymienione w ust. 1 konwencje międzynarodowe zachowują swoją skuteczność w stosunku do postępowań wszczętych przed wejściem w życie niniejszego rozporządzenia.

[...]"

14 Na podstawie art. 47 rozporządzenia weszło ono w życie w dniu 31 maja 2002 r. Załącznik A do rozporządzenia wymienia niemieckie „Insolvenzverfahren" jako postępowanie upadłościowe w rozumieniu art. 2 pkt a) tego rozporządzenia.

Postępowanie przed sądem krajowym i pytanie prejudycjalne

15 Skarżąca w postępowaniu przed sądem krajowym zamieszkiwała w Niemczech, gdzie prowadziła w formie przedsiębiorstwa indywidualnego handel aparatami telefonicznymi i akcesoriami. Zakończyła ona działalność tego przedsiębiorstwa w 2001 r. i w dniu 6 grudnia 2001 r. złożyła do Amstgericht-Insolvenzgericht Wuppertal wniosek o wszczęcie postępowania upadłościowego obejmującego jej majątek. W dniu 1 kwietnia 2002 r. zmieniła miejsce zamieszkania decydując się na pobyt i pracę w Hiszpanii.

16 Postanowieniem z dnia 10 kwietnia 2002 r. sąd ten oddalił wniosek o wszczęcie postępowania upadłościowego wobec niewystarczalności aktywów. Skarżąca w postępowaniu przed sądem krajowym wniosła zażalenie na to postanowienie, które zostało odrzucone przez Landgericht Wuppertal postanowieniami z dnia 14 sierpnia 2002 r. i 15 października 2003 r. ze względu na brak jurysdykcji sądów niemieckich w przedmiocie wszczęcia postępowania upadłościowego zgodnie z art. 3 ust. 1 rozporządzenia, gdyż główny ośrodek podstawowej działalności skarżącej w postępowaniu przed sądem krajowym znajduje się w Hiszpanii.

17 Skarżąca w postępowaniu przed sądem krajowym wniosła następnie kasację do Bundesgerichtshof żądając uchylenia ww. postanowień i zwrotu sprawy do ponownego rozpatrzenia przez Landgericht Wuppertal. Dłużniczka podniosła, że jurysdykcja powinna zostać poddana ocenie w odniesieniu do sytuacji w chwili złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, to znaczy w tym przypadku, biorąc pod uwagę jej miejsce zamieszkania w Niemczech w grudniu 2001 r.

18 Sąd odsyłający wskazuje po pierwsze, że zawisła przed nim sprawa należy w zasadzie do zakresu zastosowania rozporządzenia zgodnie z jego art. 43 i 44 ust. 2, gdyż w postępowaniu tym, przed wejściem w życie tego rozporządzenia w dniu 31 maja 2002 r., nie wydano pozytywnego orzeczenia o wszczęciu postępowania upadłościowego.

19 Sąd ten zauważa następnie, że skarżąca w postępowaniu przed sądem krajowym dokonała przeniesienia głównego ośrodka swojej podstawowej działalności do Hiszpanii po złożeniu w Niemczech wniosku o ogłoszenie upadłości, lecz przed wszczęciem tego postępowania, co wywoływałoby związane z tym skutki zgodnie z prawem niemieckim.

20 W tej sytuacji Bundesgerichtshof postanowił zawiesić postępowanie i zwrócił się do Trybunału o udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie prejudycjalne:

„Czy sąd państwa członkowskiego, w którym złożony został wniosek o ogłoszenie upadłości, pozostaje właściwy dla wszczęcia postępowania upadłościowego, jeżeli dłużnik dokonał przeniesienia głównego ośrodka swojej podstawowej działalności na terytorium innego państwa członkowskiego po złożeniu tego wniosku, lecz przed wszczęciem postępowania, czy też właściwy staje się sąd tego innego państwa członkowskiego?"

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

21 Artykuł 43 zdanie pierwsze rozporządzenia ustanawia zasadę regulującą warunki czasowego zakresu zastosowania tego rozporządzenia. Przepis ten należy rozumieć w ten sposób, że rozporządzenie stosuje się, jeżeli przed jego wejściem w życie w dniu 31 maja 2002 r. nie zostało wydane żadne orzeczenie o wszczęciu

postępowania upadłościowego, nawet jeśli wniosek o ogłoszenie upadłości został złożony przed tą datą. Taka właśnie sytuacja ma miejsce w przypadku niniejszej sprawy, ponieważ wniosek skarżącej w postępowaniu przed sądem krajowym został złożony w dniu 6 grudnia 2001 r. i przed dniem 31 maja 2002 r. nie zostało jeszcze wydane żadne orzeczenie o wszczęciu postępowania upadłościowego.

22 Z tego wynika, że w niniejszej sprawie sąd odsyłający powinien dokonać oceny swojej właściwości na podstawie art. 3 ust. 1 rozporządzenia.

23 Przepis ten, który przewiduje, że dla wszczęcia postępowania upadłościowego właściwe są sądy państwa członkowskiego, na terytorium którego znajduje się główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika, nie precyzuje, czy sąd pierwotnie właściwy pozostaje nim, jeżeli dłużnik dokonał przeniesienia głównego ośrodka swojej podstawowej działalności po złożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości, lecz przed wydaniem orzeczenia o wszczęciu postępowania upadłościowego.

24 Tymczasem tego rodzaju zmiana jurysdykcji sądu pierwotnie właściwego na sąd innego państwa członkowskiego byłaby sprzeczna z celami rozporządzenia.

25 Otóż w motywie czwartym tego rozporządzenia prawodawca wspólnotowy wskazuje, że jego zamiarem jest uniknięcie sytuacji, w których strony byłyby skłonne do przenoszenia majątku lub postępowania sądowego z jednego państwa członkowskiego do innego w celu uzyskania korzystniejszej sytuacji prawnej. Cel ten nie zostałby zrealizowany, jeżeli dłużnik mógłby przenieść główny ośrodek swojej podstawowej działalności do innego państwa członkowskiego w okresie pomiędzy złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości a wydaniem orzeczenia o wszczęciu postępowania i decydować w ten sposób o właściwości sądu oraz prawie właściwym.

26 Tego rodzaju zmiana jurysdykcji byłaby również sprzeczna z celem określonym w drugim i ósmym motywie tego rozporządzenia, którym jest poprawa skuteczności i efektywności transgranicznych postępowań upadłościowych, ponieważ zmuszałaby ona wierzycieli do ciągłego podążania za dłużnikiem do miejsc, w których prowadziłby on krócej lub dłużej swoją działalność i w praktyce często prowadziłaby do wydłużenia postępowania.

27 Ponadto utrzymanie jurysdykcji pierwszego sądu właściwego w sprawie gwarantuje wierzycielom większą pewność prawa, gdyż dokonali oni oceny ryzyka na wypadek upadłości dłużnika na podstawie położenia głównego ośrodka jego podstawowej działalności w momencie nawiązywania z nim stosunków prawnych.

28 Ponadto uniwersalność głównego postępowania upadłościowego, wszczęcie, w razie potrzeby, wtórnych postępowań upadłościowych, jak również możliwość wystąpienia przez zarządcę tymczasowego ustanowionego przez sąd pierwotnie właściwy o zastosowanie środków zabezpieczających w stosunku do przedmiotów majątkowych dłużnika znajdujących się na terytorium innego państwa członkowskiego, stanowią dla wierzycieli istotne gwarancje, które umożliwiają maksymalny dostęp do majątku dłużnika, w szczególności, gdy dłużnik dokonał przeniesienia głównego ośrodka swojej podstawowej działalności na terytorium innego państwa członkowskiego po złożeniu wniosku o wszczęcie postępowania, lecz przed wszczęciem tego postępowania.

29 W związku z tym na pytanie sądu odsyłającego należy odpowiedzieć, że wykładni art. 3 ust. 1 tego rozporządzenia należy dokonywać w ten sposób, że sąd państwa członkowskiego, na terytorium którego znajduje się główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika w chwili złożenia wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego, pozostaje właściwy dla jego wszczęcia, jeżeli dłużnik dokonał przeniesienia głównego ośrodka swojej podstawowej działalności na terytorium innego państwa członkowskiego po złożeniu wniosku lecz przed wszczęciem postępowania.

W przedmiocie kosztów

30 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem; do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka co następuje:

Wykładni art. 3 ust. 1 rozporządzenia Rady (WE) nr 1346/2000 z dnia 29 maja 2000 r. w sprawie postępowania upadłościowego należy dokonywać w ten sposób, że sąd państwa członkowskiego, na terytorium którego znajduje się główny ośrodek podstawowej działalności dłużnika w chwili złożenia wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego pozostaje właściwy dla jego wszczęcia, jeżeli dłużnik dokonał przeniesienia głównego ośrodka swojej podstawowej działalności na terytorium innego państwa członkowskiego po złożeniu wniosku lecz przed wszczęciem postępowania.

Podpisy